

DIYANET DERGİSİ

**DİNİ - İLMİ - EDEBİ
ÜÇ AYLIK DERGİ**

●
Ekim-Kasım-Aralık

1 9 8 9

●
Cilt : 25

Sayı : 4

●
Diyanet İşleri
Başkanlığı Adına
İmtiyaz Sahibi
Rıdvan NİZAMOĞLU
Döner Sermaye İşletme
Müdürü

●
Yazı İşleri Müdürü
Orhan BALCI
Sürelî Yayınlar
Şube Müdürü

●
Yazı Tetkik Kurulu
Abdullah SEVİNÇ
İbrahim URAL
Orhan BALCI

Yayına Hazırlayanlar
Alaaddin KOÇAK
Bilâl KOÇ

●
Dr. Mediha Eldem Sk.
No. 85
Tlf : 125 66 11/379
Kocatepe / ANKARA

●
Dizgi ve Baskı
AYYILDIZ
MATBAASI A.Ş.
222 69 40 - 222 69 41
213 19 62 — ANKARA

●
Kapak
Kadıasker Mustafa İzzet
Efendi'nin
Celi Sülûs Levhası
(Kültür Bakanlığının
"Türk Hat Sanatının Şa-
heserleri" adlı albümün-
den alınmıştır.)

YAYIN ŞARTLARI

- Diyanet Dergisi, dinî, ilmi, inceleme ve araştırmalar; tez ve seminer çalışmaları, tercüme ve derleme yazıları yayınlayan bir dergidir.
- Dergimize yayınlanmak üzere gönderilen yazılar, Yazı Tetkik Kurulu kararı ile yayınlanır.
- Yayınlanacak yazılarda lüzum görüldüğü takdirde Kurulca düzeltme ve kısaltmalar yapılabilir.
- Gönderilen yazılar basılsın - basılmasın yazarına iade edilmez.
- Yazılar, iki aralıklı daktilo ile yazılmış olarak "Diyanet İşleri Başkanlığı Sürelî Yayınlar Şubesi Müdürlüğü" adresine gönderilir.
- İlk defa yazı gönderenlerin kısa özgeçmişleri ile birlikte fotoğraflarını da göndermeleri gerekir.
- Dergimizde çıkan yazılar, kaynak gösterilerek iktibas edilebilir.

1936 yılında Trabzon/Çaykara'da doğdu. Burada ilk öğrenimi ve hafızını bitirdi. Dedesinden din ilimleri tahsil etti. İstanbul İmam-Hatip Lisesi ve Yüksek İslâm Enstitüsü'nden mezun oldu; bir süre öğretmenlik yaptı. Ardından İstanbul Y. İslâm Enstitüsü'nde Kelâm asistanı, sonra da öğretmeni oldu. Enstitünün Fakülteye dönüşmesinden sonra ilmî çalışmalarını sunarak doktor, doçent ve profesör oldu.

Halen aynı Fakültede Kelâm ve İslâm Felsefesi Bölümü Başkanı ve öğretim üyesidir. Ayrıca TDV İslâm Ansiklopedisi merkez ilim heyeti içinde görev yapmaktadır.

Yayımlanmış 20 civarında eseri, ayrıca makaleleri vardır.

Peygambere Saygısızlığın Dinî Hükümü

Prof. Dr. Bekir Topaloğlu
Marmara Ün. İlahiyat Fa.

I. PEYGAMBERE SAYGI GÖSTERMENİN ÖNEMİ :

Peygambere saygısızlığın dinî sonuçları gibi önemli bir konuya girmeden önce şunu belirtmeliyiz ki İslâm inancına göre, "Peygamber" in taşıdığı ana özellikler, kendisine inanılması ve saygı gösterilmesi bakımından son peygamber Muhammed aley-hisselâm ile ondan önce gelip geçmiş peygamberler arasında hiç bir fark yoktur. Ümihal seviyesindeki din eğitiminin programı içinde yer alıp müslümanların çoğu tarafından ezberlenen ve hemen hemen her yatsı namazının sonunda okunan "Âmene'r-Rasûlü" âyetlerinin ilk cümleleri bu gerçeğin açık ifadelerinden biridir : "Bizzat Peygamber, Rabbinden kendisine indirilen vahye iman etti,

müminler de iman ettiler. Bunların her biri Allah'a, onun meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine inandı. O'nun peygamberlerinden hiç biri arasında ayırım yapamayız" (1). Aslında bütün ilâhî dinlerin ve mukaddes kitapların tutumu bundan farklı değildir. Yani sonra gelen peygamber önceki peygamberleri onayladığı gibi önceki peygamberler de kendilerinden sonra peygamberler geleceğini ve ilâhî daveti sürdürüp tamamlayacaklarını haber vermişler, ümmetlerinden onlara da iman etmelerini istemişlerdir. Kur'ân-ı Kerîm'de önceki peygamberlerin bu ifadelerini nakleden âyetler mevcuttur (2). Ancak bunun bir istisnası vardır : Son peygamber Muhammed Aleyhisselâm. Zira o, peygamberlerin sonuncusu olduğunu haber vermiştir (3). Bina enaleyh peygambere hürmetin öneminden ve ona saygısızlığın dinî sonuçlarından söz ederken konusunun içinde bütün hak peygamberler de dahildir.

Peygambere saygı göstermenin önemi onun taşımış olduğu ilâhî görevden doğmaktadır. Gerçi peygamber de bir insandır. Hz. İsa da dahil hiç bir peygamber insanüstü bir özelliğe sahip değildir. Ancak Cenab-ı Hak, kendi mesajını insanlara ileticek ve onları yeryüzündeki "halife"si olgunluğuna eriştirecek olan peygamberleri insanlar arasından seçmiş ve tâbir caiz ise özel bir eğitim ile yetiştirmiştir. Peygamber dinin tebliğcisidir. Ancak kendisinin münasebet kurabildiği yüce âlemden ilâhî mesajı alıp insanlara tebliğ eder. Bu mesaj kişilerin bütün fikir ve duygu âlemlerine, bütün davranışlarına yön verme durumundadır. Buna mukabil insanlar mesajın ilâhî kaynaklı olup olmadığını doğrudan kontrol etme imkânına sahip değildirler. Yapabilecekleri yegâne şey; mesajı iletenin dürüstlüğü, saygıdeğer, inanılır ve güvenilir olduğunu tesbit etmektir. Gerçi bu noktada, mesajın, akli tatmin edici veya en azından akıl prensiplerine ters düşmeyişi ve bir de peygamberin göstereceği mucize faktörleri de söz konusudur. Ne var ki filozof da akli tatmin edici açıklamalar yapabilmekte, büyücü veya para-psikoloji alanında etkili olanlar da tabiatüstü görünümü veren olaylar meydana getirebilmektedir.

Peygamberin şahsiyeti, insanlara sunduğu mesajın ilâhî kaynaklı olduğunun garantisini teşkil ettiği gibi bu mesajın gereklerini

(1) Bakara Sûresi (2), 285.

(2) Bk. Msl. Âli İmrân sûresi (3), 81; Saff (61), 6.

(3) Ahzâb sûresi (33), 40, Buhârî, Menâkıb 18; Müslim, Fezâil 22.

yerine getirme açısından da büyük bir önem taşır. Çünkü insanlar, çeşitli kesimleriyle büyük kitleler (ümme) mücerret fikirleri anlayıp benimsemekte ve hayatlarında tatbik etmekte güçlük çekerler. Bu fikirleri kendilerine sunanların hareket ve davranışlarına bakmak, onların şahsiyetlerini örnek almak isterler. Bu sebeple de peygamber, ilâhî mesajı tebliğ ettikten başka, bizzat ona uygun bir hayat örneği veren, kâmil insan tipini canlandıran şahsiyettir. İslâm inancına göre “peygamber” budur ve gelip geçen bütün peygamberler bu üstün özelliklere sahip olmuşlardır.

Peygamberin gerek hayatında, gerek ebediyete göçüşünden sonra fonksiyonunu yerine getirebilmesi için sahip olduğu üstün şahsiyetin korunması gerekiyor. Onun şahsiyeti iftiralar, yanlış yorumlar, maksatlı tefsirlerle zedelendimi getirdiği dinden şüphe edilmeye başlanır. Böylece ilâhî mesaj, yani vahiy etkili olmaktan çıkar. İnsanlar dinin gerçeklerini tahrif ederek bozmaya ve kendi nefislerine uymaya başlarlar.

Kur’ân-ı Kerîm’de adı geçen 30’a yakın peygamberden övgü ve saygı ile bahsedilmekte, şahsiyetlerini zedeleyecek ve ilâhî görevlerini etkisiz hale getirecek hiç bir hata onlara nisbet edilmemektedir. İslâm âlimleri, peygamberlerin suçsuzluğu, günah işlemekten korunmuş (mâsum) olduğu konusu üzerinde önemle durmuşlar; tefsir, hadis, kelâm, peygamberler tarihi (kısas-ı enbiyâ) gibi ilim dallarında meydana getirdikleri eserlerde bu konuyu da işlemişlerdir. Hattâ İslâm literatüründe konu ile ilgili olarak “İsmetu’l-enbiyâ” adıyla müstakil bir telif türü de meydana getirilmiştir. Yine Kur’ân’da son peygamber Muhammed aleyhisselâmın seçkin vasıflarından bahseden, Allah nezdindeki üstün değerinden söz eden bir çok âyet vardır.(4) Bu tür âyetlerde Allah’ı sevmenin ve onun tarafından sevilmenin ancak Peygamber’ini sevmek ve ona uymakla mümkün olduğu ifade edilmekte(5), Hz. Peygamber’e itaatın Allah’a itaat anlamına geldiği haber verilmektedir(6). Hattâ ona seslenirken herhangi birine sesleniyormuş gibi davranmaktan(7), ona yüksek sesle hitabetmekten(8), huzurunda edebe aykırı davranışlarda bulun-

(4) Bu konu için bk. Kadı İyaz, eş-Şifâ (nşr. Muhammed Emin Karaall ve diğerleri), Dimaşk 1392, I, 51-135.

(5) Âl-İmrân sûresi (3), 31.

(6) Nisâ sûresi (4), 80.

(7) Nûr sûresi (24), 63.

(8) Hucurût (49), 2.

maktan⁽⁹⁾. Müslümanlar men edilmektedir. Konu ile ilgili âyetlerden biri olan ve ülkemizde, her Cuma namazında, hatibin minbere çıkışından önce müezzin tarafından okunan bir âyet-i kerimenin meâli şöyledir : “Şu bir gerçek ki bizzat Allah da, melekleri de Peygamber’e övgü ve senâda bulunurlar. Ey iman edenler! Siz de ona salâvat getirin, hürmet ve tâzîm ile kendisini selamlayın”⁽¹⁰⁾.

Yine Kur’ân-ı Kerîm’de, Hz. Peygamberin, her konuda hakem kabul edilmesinin, onun tarafından verilen hüküm ve bulunan çözümlerin tam bir gönül hoşluğuyla benimsenmesinin mümin olmanın şartı olarak kabul edilmiş⁽¹¹⁾, dille veya başka vasıtalarla ona eziyet edilmesi kesinlikle yasaklanmıştır. Bir çok âyette “Allah” ile “Resûl” veya “Nebi” beraber zikredilmiş ve biri için gerekli görülen haklar diğeri için de gerekli görülmüştür⁽¹²⁾. Bilindiği üzere saadet asrının Medine döneminde (m. 622-632) İslâm devleti kurulmuş bulunuyordu. Bu defa devlet otoritesine karşı çıkamayan muhalifler (münafıklar ve yahûdiler) Hz. Peygamberi dedikodularla yıpratmaya, edebe aykırı söz ve davranışlarla gözden düşürmeye çalışmışlardır. Kur’ân’da bu tür fiiller de kesinlikle yasaklanmış ve bu yollarla Resûlüllah’a eziyet edenlerin acıklı bir azaba çarptırılacakları haber verilmiştir⁽¹³⁾. Konuyla ilgili âyetlerden birinin meâli şöyledir : “Şüphe yok ki Allah’a ve Peygamber’ine eziyet edenleri Cenab-ı Hak dünyada da âhirette de lânete uğramış ve onlara horlayıcı bir azap hazırlamıştır⁽¹⁴⁾.

II. SAYGISIZLIĞIN TARİFİ VE TARİHÇESİ :

Peygamberler tarihiyle ilgili Kur’ân âyetlerinde söz konusu edilen ve inkârcılar tarafından onlara yönelik olarak yapıldığı haber verilen saygısızlıkları iki noktada toplamak mümkündür : Maddi ve mânevi tecavüz, maddi tecavüz peygamberin şahsına yöneltilmiş dövme, yaralama, öldürme türünden fiiller olabildiği gibi peygamberle birlikte inanlarına karşı kitle seviyesinde

(9) Ahzâb sûresi (33), 53.

(10) Ahzâb sûresi (33) 56.

(11) Nisâ sûresi (4), 65.

(12) bk. Muhammed Fuad Abdülbâkî, el-Mu’cemü’l-müfehres li el-lâzî’l-Kur’ân, “Resûl” ve “nebi” maddeleri.

(13) Bakara sûresi (2), 104; Tevbe (9), 61.

(14) Ahzâb sûresi (33), 57.

yöneltmiş boykot, savaş ve benzeri şekillerde de olmuştur. Peygamberler tarihinin incelenmesinden anlaşılacağı üzere mücadele etmek mecburiyetinde kalmayan, inkârcılardan eziyet görmeyen ve saygısız davranışlarla karşılaşmayan peygamber yoktur. Kur'ân'da, bu tarihî realite Resûl-i Ekrem Efendimiz'e, bir teselli vesilesi olarak bildirilmektedir⁽¹⁵⁾. Mân. vî tecavüze gelince, bunun, Rasûlüllah sallâllahu aleyhi ve sellemine karşı yapılmış olanının genel hatları Kur'ân'da "eziyet" olarak çizilmiştir. Eziyet; alay etme, küçümseme, çekiştirme, ayıplama, iftira etme, aile hayatını karalama vb. şekillerde olabilir. Bütün bunlara doğrudan veya dolaylı olarak değinen âyetler mevcuttur⁽¹⁶⁾. Peygambere yönelik maddi eziyet onun hayatta olmasına bağlı olduğu halde mânevi eziyetin zaman açısından bir sınırı yoktur. Hattâ denebilir ki mânevi eziyet peygamberin asrından uzaklaştıkça etkisini artırabilir. Çünkü iftira ve ithamla- a konu teşkil eden şahsın çağdaşları ve bunlarla bizzat görüşen nesiller hayatta olduğu dönemlerde karalamalar etkili olacak çevreler bulamaz. Fakat zaman uzadıkça için gerçeğine yakından vâkıf olanlar aradan çekilir, dedikodular gelişerek yayılır, kolaylıkla etkileyebileceği çevreler bulur.

İslâm literatüründe peygambere saygısızlık "seb" ve "şetm" kelimeleriyle ifade edilmiştir. Bu kelimeler sözlükte, sövmek anlamına gelir. Türkçemizde küfretmek anlamındaki sövmenin konumuzla bir ilgisi yoktur. Çünkü bir sinir boşalması olan bu tür kaba ifadenin herhangi bir insana karşı bile kullanılması çok çirkin bir olaydır. Peygamberlere veya diğer yüksek şahsiyetlere yöneltilen seb ve şetm ; dil uzatmak, ta'n etmek, şahsiyet zedeleyici ve yaralayıcı asılsız tenkitlerde bulunmak mânalarına gelir.

Hız. Peygambere karşı gösterilebilecek saygısızlıkların dinî hükmünü ilk defa detaylı bir şekilde konu edinen ve "eş-Şifâ" adlı eserini sonraki çalışmalara kaynak teşkil eden Ka'dî İyâz (öl. 544/1149) seb veya şetmi şöyle tasvir eder : "Peygamber, aleyhisselâma doğrudan dil uzatan onu ayıplayan bizzat kendisine, soyuna, dinine veya ona has vasıflardan birine bir eksiklik ve kusur nisbet eden, ona dolaylı bir şekilde dil uzatan, yahut da şahsiyetini yaralamak, hakaret etmek, şânını küçümsemek, küçük düşürmek ve ayıplamak maksadıyla birine veya bir şeye benzeten kimse ona sebbetmiş olur...

(15) bk. msl. Âl-i İmrân sûresi (3), 184.

(16) bk. Muhammed Fuad Abdülbâki, el-Mu'cem, "Resûl" ve "nebî" maddeleri.

Aynı şekilde ona lânet okuyan, beddua eden, zarar görmesini isteyen, yermek maksadıyla makam ve şerefine yakışmayan şeyleri ona nisbet eden, onun yüce katına münasebetsiz, asılsız ve çirkin sözler yakıştıran, mâruz kaldığı bazı müsibet ve meşakkatleri diline dolayarak kendisini ayıplayan, yahut da herkeste vuku bulabilecek bazı beşerî ârızaları bahane ederek onu gözden düşürmeye çalışan kimse de ona sebetmiş olur. Bütün bu saydıklarım ashâb-ı kiram döneminden itibaren İslâm âlimleri ve fetva adamlarının iltifak ettiği hususlardır⁽¹⁷⁾. Büyük muhaddis Kastallânî (öl. 923/1517) ve İmam Zürkânî (öl. 1122/1710) de benzer ifadeleri kullanırlar⁽¹⁸⁾.

Kur'ân-ı Kerîm'den ve peygamberler tarihiyle ilgili eserlerin incelenmesinden anlaşılacağına göre hemen bütün peygamberler, hitabettikleri insanların eziyetlerine ve saygısızlıklarına mâruz kalmışlardır. Bu, hakla bâtılın, ilimle cehaletin, faziletle rezaletin mücadelesinden çıkan kaçınılmaz bir sonuçtur. Fikirden yoksun, faziletten uzak, mâneviyat ve gönül dünyasıyla ilgisi kesilmiş her aksiyonun başvurduğu çare budur. Kaba kuvvet, tecavüz, iftira, karalama...

Hz. Peygamberin saâdet asrında ona dil uzatanlar müşrikler, münafıklar ve yahûdiler olmuştur. Bu saygısız cephenin orta noktası İslâmiyetin doğuşuyla menfaatlerinin zedelenmiş olmasıydı. Mekke müşrikleri, Kâbe'ye sahip olmanın avantajını istismar ederek hemcinslerine nisbetle üstün haklar taşıdıklarına inanıyordu. Temel haklarda bütün insanların eşit olduğunu ilân eden İslâmiyetin tebliğcisine bu sebeple cephe almışlardı. Medine'deki mürâfıkların durumu da bunun bir benzeriydi. Medine civarındaki yahûdi kabilelerine gelince, İslâmiyet güneşinin Medine ufuklarında doğuşu onların özellikle sömürüye dayanan ekonomik menfaatlerini alt-üst ediyordu. Buna bir de tarihî fitne temayüllerini ve kıskançlık duygularını eklemek lâzımdır.

Bununla beraber Hz. Peygamber, şahsına yönelik olan ve müslüman cemaatin dinî hayat ve sosyal bünyesini saracak seviyeye ulaşmayan ta'n ve saygısızlıklara göz yummuş, bu tür davranışlara karşılık vermek suretiyle içe dönük bir huzursuzluğun ortaya çık-

(17) Kadı İyaz, eş-Şifâ (nşr. Muhammed Emin Karaali ve diğerleri), Dımağ 1932, II, 473-474.

(18) Zürkani, Şerhu'l-Mevâhibi'l-ledünniyye, Kahire 1329/Beyrut.

masına yol açmak istememiştir. Ancak İslâm devletiyle imzaladıkları anlaşmayı bozan ve düşmanla işbirliği yapan yahûdileri cezalandırmış, müslümanların varlığı ve birliği için tehlike arzeden, fitne ve anarşi odakları haline gelen Kâ'b b. Eşref gibi sayıları mahdud bazı zorbaları bertaraf etmiştir.

Asrı Saâdetin Medine döneminde Peygamber'e ve müslümanlara eziyet eden, İslâm birliğine karşı cephe alan, bu sebeple de haklarında "vur" emri çıkarılan (demi heder edilen) bazı kişiler olmuştur. Bunların sayısı, Zürkânî'nin tesbitine göre, altısı kadın olmak üzere on beştir. Eziyetlerinin genel karakteri başta Hz. Peygamber olmak üzere müslümanları hicvetmek ve İslâm dinine dil uzatmaktı. İslâmiyetin doğuşu sırasındaki Arap dünyasında şiir yoluyla yapılan yerme (hiciv), fertler, kabileler ve toplumlar arasında kullanılan en etkili mânevi bir silahtı, tıpkı bugünün basını gibi. Hicve mâruz kalan taraf en büyük hakaret ve tecavüze uğradığını kabul eder, buna mutlaka karşılık vermek isterdi. Çünkü şiire çok düşkün olan Arap kavimleri onu kitleler arası bir haberleşme vasıtası, kitlelerin psikolojisine ve değer hükümlerine müessir bir faktör kabul ediyordu. Bununla beraber siyer ve tarih kaynaklarından anlaşılacağı üzere haklarında "vur" emri çıkarılanların sadece 4-5 tanesi öldürülmüş, diğerleri müslüman olmuş veya yeniden İslâm'a dönerek Hz. Peygamberden özür dilenmiş, böylece herkesin sahip olduğu insan haklarına onlar da kavuşmuştur.

Son peygamber Muhammed aleyhisselâma, kendi hayatında saygısızlık gösteren, biraz önce söylediğimiz üzere, müşrikler, münafıklar ve yahûdilerdi. Bir de dinden dönen, sayıları sınırlı bir kaç kişi. Sonraki yüzyıllarda ise bazı gayri müslimler azınlıklar (zimmîler), bir de müslüman görüldüğü halde Kelâm ve Mezhepler Tarihi mütehasıslarınca İslâm dışı kabul edilen ve literatürümüzde genellikle Bâtınîler diye adlandırılan aşırı (gulat) guruplar.

Bilindiği üzere bütün samimi müslümanların gönlünde Resül-i Ekrem'in müstesna bir yeri vardır. O'nun kullandığı eşyadan ve kesip attığı sakaldan (Hırka-i Şerif, Sakalı Şerif, Emânât-i Mukaddese) tutunuz da adına (Muhammed, Ahmed, Mustafa), yaşayış tarzına, hanımları ve çocuklarına... kadar bir çok hatırası müslümanların gönül süruru olmuştur. Münafıklar müstesna, hiç bir müslüman bilerek ona saygısızlık göstermeyi hayalinden bile geçirmez. Bu sebeptendir ki son devirlere kadar İslâm tarihi boyunca müslü-

man tarafından Hz. Peygambere karşı dil uzatma, sebbetme vak'asına rastlanmamıştır. Vuku bulmuş bir kaç hadise varsa bunlar kapsız, fuzuli konuşma sırasında, dolaylı bir şekilde olmuştur.

İslâm dünyasının dışındaki materyalizm ve emperyalizmin tesiriyledir ki, yaklaşık bir asırdan bu yana, müslüman ülkelerde Peygamber'e karşı saygısızlık temayülleri başgöstermeye başlamıştır. Buna dünya çapındaki misyoner faaliyetlerinin etkilerini de eklemek lâzımdır. Zira gerek komünistler, gerek sömürgeciler ve gerek misyonerler çok iyi bilmektedir ki müslüman ülkelerde başarılı olmanın ilk şartı, müslümanların gönlünde taht kurmuş bulunan Muhammed sevgisini yok etmek, dolayısıyla onlardaki direnme gücünün kaynağını teşkil eden İslâm engelini ortadan kaldırmaktır. Özellikle son yıllarda yayın organlarında gittikçe dozajını artıran saygısızlık cüretlerini, doğrudan materyalizm, emperyalizim ve misyoner faaliyetleriyle, yahut da hasis menfaatleri uğrunda bunlara yardım eden veya bilmiyerek âlet olan gruplarla açıklamaktan başka makul bir yol yoktur.

III. PEYGAMBERE SAYGISIZLIĞIN CEZASI :

Saygısızlığın târifinden ve bu konuda bazı âlimlerin görüşlerinden yukarıda bahsetmiştik. Konuyla ilgili eserlerde saygısızlık kabul edilen hususları şöylece sıralamak mümkündür :

1) Sövmek (seb ve şetm) : Dil uzatmak, şahsiyet zedeleyici ithamlarda bulunmak.

2) Ayıplamak (ta'yip) : Akıl, din ve örf açısından doğru ve güzel bulunmayan hususları nisbet etmek. Bu hususlar peygamberrin bedeni, huyu, veya hayatıyla ilgili olabilir.

3) İftira (kazif) : Zina ettiğini iddia etmek veya veled-i zina olduğunu söylemek.

4) Fizyonomisini değişik olarak anlatmak : Siyah, cüce, kör, topal... diye vasıflandırmak.

5) Alay etmek, hafife almak.

6) Dolaylı ve üstü kapalı bir şekilde yukarıdaki hususları ifade etmek (ta'riz).

Tesbit edebildiğimiz kadarıyla Hz. Peygambere saygısızlık göstermenin dinî hükmü konusunu ilkin ele alıp etraflıca inceleyen Kadı İyâz olmuştur (öl. 544/1149). Ancak mesele ilk dönemlerden itibaren İslâm âlimlerince ele alınmış ve detaylı bir şekilde tartışılmıştır. Kadı İyâz'ın naklettiğine göre Abbasi halifelerinden Harun-i Reşid Hz. Peygambere dil uzatana verilecek ceza hakkında İmam Mâlik'in görüşünü sormuş ve Irak'lı âlimlerin, dayakla cezalandırabileceği tarzında fetva verdiklerini de sözlerine ilâve etmiştir. Mâlik bu tarz fetvaya öfkelenmiş ve halifeye şöyle cevap vermiştir : "Ey müminlerin emiri! Peygamberlerine dil uzatıldıktan sonra müslümanların varlığı nasıl devam edebilir? Peygamberlere dil uzatan (söven) öldürülür, ashâb-ı kirama dil uzatan ise dayakla cezalandırılır". Kadı İyâz'ın kanaatine göre söz konusu Irak âlimlerinin görüşü ciddiye alınmamalıdır. Çünkü peygambere sebbedenin ölümüyle cezalandırılması hakkında âlimlerin ittifakı (icmâ) vardır⁽¹⁹⁾. Bazı İslâm bilginleri bu konuda risâleler yazmışlardır.

A. Müslümanın Dil Uzatması :

İslâm ahkâmına göre kâinatın efendisi Muhammed aleyhisselâma dil uzatmanın suç olduğu şüphesizdir. Bu suçu işleyen kimse müslümansa cezası ölümdür. İslâm âlimleri bu dinî hüküm için Kur'ân'dan ve Hz. Peygamber dönemindeki tatbikattan çeşitli deliller bulmuşlardır. Kur'ân-ı Kerîmde Resûlullah'a eziyet edenleri, onunla alay edenlerin, onu küçümseyenlerin dünyada ve Ahirette lânete uğratıldıkları, horlayıcı ve elem verici azaba mâruz bırakılacakları, dünyada ve ahirette cezalandırılacakları ifade edilmektedir⁽²⁰⁾. Asr-ı Saâdetde sayıları fazla olmasa da bu suçları sebebiyle öldürülenlerin (demi heder edilenlerin) bulunduğu da bilinmektedir. Halife Ebû Bekir'e adamın biri ağır sözler sarfetmiş, o da kabul etmiyerek gerekli cevabı vermiş; olaya şahit olan Ebû Berze de, "Ey Resûlullah'ın halifesi, müsade et de şu adamın boynunu vurayım" demiştir. Ebû Bekir ise kendisine şu cevabı vermiştir : "Bu ancak Resûlullah'a yapılan bir eziyet için verilebilecek cezadır". Halifenin bu hükmüne ashaptan kimse itiraz etmemiştir.

(19) eş-Şifâ, II, 492-493.

(20) Mâide sûresi (5), 33; Tevbe (9), 61, 65-66; Ahzâb (33), 57; Mücadele (58), 8.

Emevi halifesi Ömer b. Abdülaziz de aynı mahiyette hüküm vermiştir⁽²¹⁾. Ancak üzerinde ittifak edildiği söylenen bu genel hükmün ayrıntılarına inmek ve suçun işleniş şekliyle işleyenin duruma göre farklılık arzeden sonuçları ayrı ayrı değerlendirmek gereklidir.

a) Yukarıda altı madde halinde sıraladığımız saygısızlık ifadelerinin sonuncusu olan dolaylı dil uzatma (ta'riz) doğrudan ölüm hükmünü giymez. Bu tür ifadeler kullanan kimsenin genel durumu incelenmeli ve sözlerinden ne kastedtiği araştırılmalıdır. İyihal sahibi olan, ithamları açık bulunmayıp dil uzatmayı kasetmediğini söyleyen kimse ölümlle cezalandırılmaz, münasip bir şekilde uyandırılır veya tedip olunur.

b) Zor kullanılarak söz konusu suçu işlemeye icbar edilen kimse ise her hangi bir şekilde cezalandırılmaz⁽²²⁾. Bu tür icbarlar İslâmiyetin ilk yıllarında güçsüz bazı müslümanlara tatbik edilmiş ve kendilerine saygısız ifadeler söylenmiştir.

c) Peygamber'in hürmete şâyan, tenkit dışı bir insan olduğunu bilmeyen bir müslüman düşünülemez. Bununla beraber yeni müslüman olmuş veya her nedense bu gerçekten haberdar olamamış kimse mâzur sayılabilir mi? Genellikle âlimler, kolay istismar edilebileceğini gözönünde bulundurarak bilmemeyi (cehâleti) mazeret saymamışlardır⁽²³⁾. Ancak başta Gazzâlî olmak üzere bazı âlimler, İslâmiyete yeni girmiş olanların, ayrıca maddî veya psikolojik engellerle karşılaşanların itikat konularında bir süre için mâzur sayılabileceklerini kabul etmişlerdir⁽²⁴⁾. Meselâ peygamberlere beşerî zaaf lar nisbet eden bugünkü muharref Kitâb-i Mukaddes'in ifadelerinden etkilenen veya peygamberin hürmete şâyan bir insan olduğunu kabul etmekle beraber bir dini meseledeki davranışın İslâm'a yakışmayan ve hoş olmayan beşeri bir zaaf olduğunu bilmeyen kimse, geçici bir süre için mâzur sayılabilir. Zaten böylesi kişiler hatasında ısrar etmez, uyarılınca gerçeğe hemen boyun eğer.

d) Bilmemek veya icbar altında bırakılmak gibi bir mazereti olmadığı halde açıkça peygambere dil uzatan kimsenin cezasının

(21) Kadı İyâz, eş-Şifâ, II, 491, 492; ayrıca bk. 485-487.

(22) bk. Nahl sûresi (16), 106 ve tefsiri,

(23) bk. Zürkânî, V, 316.

(24) Konu ile ilgili olarak bk. B. Topaloğlu, İslâm İtikadı Açısından Kıyafet ve örtünme (İslâm'da Kılık-kıyâfet ve Örtünme), İstanbul 1987, s. 22-24.

ölüm olduğu İslâm hukukçuları arasında ittifak edilen bir nokta olmakla beraber bunun tatbik edilişi konusunda farklı görüşler ortaya çıkmıştır.

1) Peygambere sövme -hâşâ- gibi hiç bir müslümanın havsala-sının alamıyacağı bir suçu işleyen kimseye verilecek ceza mevzuun-da sert hareket eden bir çok âlime göre bu kişi zındık muamelesi-ne tâbi tutulur ve tevbe etmesi istenmeden ölüm cezası infaz edilir. Cenaze namazı kılınmaz, müslüman kabristanına da gömülmez.

2) İmâm-ı Âzam Ebû Hanife dışındaki üç mezhep imamının da benimsediği rivayet edilen bir görüşe göre ise mürted muâmelesine tâbi tutularak tevbe etmesi istenir. Tevbe ettiği takdirde İslâma dönmüş olur. Fakat ölüm cezası düşmez. Çünkü irtidat Allah'a kar-şı işlenen bir suç olup tevbe ile ortadan kalkar, sahibi de cezadan kurtulur. Peygambere sövme suçunda ise onun şahsı açısından kul hakkı karışmıştır. Kul hakkı ise tevbe ile ödenmiş olmaz. Binaenaleyh suçlu öldürülür, fakat müslüman olduğu için cenaze namazı kılınır, diğer hukuki işlemleri de buna göre yürütülür.

3) Başta Ebû Hanife ve diğer hanefi hukukçuları olmak üzere Şâfiî'den gelen tercihe şâyan rivayete ve diğer iki imamın da bir gö-rüşüne göre peygambere söven kimsenin tevbe etmesi istenir, şayet tevbe ederse ölümden kurtulur. Aksi takdirde mürted kabul edilerek ceza uygulanır, müslüman muâmelesine tâbi tutulmaz⁽²⁵⁾.

B. Gayri Müslimin Dil Uzatması :

Dört halife devrinde ve sonraki dönemlerde İslâm fetihlerinin şür'atle yayılması ve bütün müesseseleriyle İslâmiyetin kendini ka-bul ettirip hakimiyetini kurmuş olması sebebiyle olacaktır ki bu karşı durulmaz maddî ve mânevi gücün muhaliflerinde, azınlık ha-linde veya başka statüye sahip gayri müslimlerde psikolojik tepki-ler meydana gelmiştir. Bu tepkilerden biri de kâinatın Efendisi Mu-hammed aleyhisselâma dil uzatmaktır. İslâm hukukçuları bu tür davranışlar engel olmak için hukuki tedbirler düşünmüşlerdir. İmam Şâfi'ye (öl. 204/820) göre devlet reisinin azınlıklarla yapacağı an-laşmalarda onlara karşı daima şu şartları öne sürmelidir. Bu kaçı-

(25) Kadı İyâz, eş-Şifâ, II, 448-495; Ibn Teymiyye, es-Sârimü'lmeslûl alâ şa-timi'r-Resûl, Haydarâbâd 1322, s. 296 vdd., 310, 322-326; Zürkânî, Şer-hu'l-Mevâhib, v, 318 vdd.

nılmaz şartları kabul etmeyen gayrı müslimlerle anlaşma yapılamı-
vacağı gibi kabul ettikten sonra ihlal edenin garantisi de ortadan
kalkar.

- a) Kur'ân'a, İslâmiyete ve Hz. Peygamber'e dil uzatmamak.
- b) Nikâhla bile olsa müslüman kadınla cinsi ilişki kurmamak
(İslâmiyette gayri müslim erkeğin müslüman kadınla evlenmesi ya-
saktır.).
- c) Müslümanı dininden uzaklaştırmaya çalışmamak.
- d) Düşmanla işbirliği yapmamak⁽²⁶⁾.

Hz. Peygamber döneminde haklarında "vur" emri çıkarılan
gayrı müslimlerin bulunduğu mâlumdur. Bunların hepsi müslüman
cemaate karşı düşmanlık yapmış değildi. Bir kısmı sadece Resülül-
lah'a sebbettiği için ölüme mahkûm edilmiştir. Binaenaleyh gayri
müslimin böyle bir suçunun cezası ölüm olmalıdır⁽²⁷⁾. Ashab-ı Kiram
devrinde de benzer hadiseler olmuş ve aynı ceza ile sonuçlanmış-
tır⁽²⁸⁾.

Ancak gerek Asr-i Saâdette, gerek onu takip eden dönemde mey-
dana gelen ve ölüm cezasıyla sonuçlanan olaylarda suç unsurlarının
tam tahlilini yapmak mümkün değildir. Ayrıca anlaşmalı gayri müs-
limlerin aynı dönemlerde işledikleri bu tür suçların bazan ölümle
cezalandırılmadığı da göze çarpmaktadır. Ebû Hanife ve diğer ha-
nefi âlimlere göre peygambere dil uzatan gayr-i müslim, bu hare-
ketiyle anlaşmasını bozmuş sayılmaz; binaenaley hemen öldürül-
meyip münasip bir şekilde tedip olunur. Ancak ısrarı halinde dev-
let reisi tarafından siyaseten katline hükmedilebilir⁽²⁹⁾.

IV. BAZI ÖNEMLİ HUSUSLAR :

İslâmiyeti yeni benimsemiş veya karşı çıkılmaz sebeplerle İslâ-
mî konularda cahil kalmış bazı kimselerle münafıklar hariç,
bütün müslümanlar, Peygamber'lerine karşı samimi ve engin
hürmet duyguları beslerler. Bu, her şeyden önce Kur'ân-ı Kerîm'in
emir ve tavsiyesidir. Kendi tutumu da aynı mahiyettedir. Kur'ân'ın

(26) İbn Teymiyye, es-Sârimü'l-meslûl, s. 9-10.

(27) İbn Teymiyye, ag. esr., s. 108-165.

(28) Aynı eser, s. 194-199.

(29) Kadı İyâz, eş-Şifâ, II, 566-574; İbn Teymiyye, ag. esr., s. 4-12.

bu üslûbu sadece, “rahmeten li'l-âlemîn” (kâinata rahmet vesilesi) olarak gönderilmiş bulunan Muhammed aleyhisselâm için⁽³⁰⁾ değil, Kitâbı Mukaddes'te de adı geçen ve yahudi ile hristiyanların da kabul ettiği bütün peygamberler için söz konusudur. Müslümanlar bu asil duygularını daima korumuşlar ve bu duyguyu zayıflatıp tahrip edecek faktörleri bertaraf etmeye çalışmışlardır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in “Benim adımı kullanabilirsiniz ama künyemi kullanmayınız”⁽³¹⁾ buyurduğu sahih olarak rivayet edilmiştir. Fakat başka rivâyetlerden, onun, künyesinin (Ebû'l-Kasım) de kullanılmasına müsaade ettiği anlaşılmaktadır⁽³²⁾. Hz. Ömer'in de önceleri “Muhammed” adının ve diğer peygamberlere ait isimlerin kullanılmasını yasakladığı, fakat sonra buna müsaade ettiği, hatta kendi çocuklarına da Muhammed adı taktığı rivayet edilir⁽³³⁾. Bu tür rivayetlerde göze çarpan yasaklar Hz. Peygamber'e gösterilmesi gereken hürmeti koruma esasına dayanır. “Muhammed” adını veya “Ebû'l-Kasım” künyesini taşıyan birine karşı kullanılacak saygısız bir ifade dolaylı bir şekilde de olsa Resûlüllah'a yapılmış olma vehmini uyandırabilir. Resûl-i Ekrem'in şahsiyeti, anılma şekli diğerlerinden tam olarak ayrıldığı çevre ve zamanlarda ise bu mahzur ortadan kalkar. Bu noktada örf de önemli rol oynayabilir.

Yine peygamber saygısı prensibinden hareket eden İslâm âlimleri gerek Res'ul-i Ekrem'e gerek diğer peygamberlere yöneltilmiş tenkitlerin sadece cevaplandırmak maksadıyla nakledilebileceğini söylemişlerdir. Konuyla ilgili olarak detaylı bilgi ve tartışmaların ilim çevrelerinin dışına taşırılmasını ve halka aktarılmasını hiç bir şekilde doğru bulmamışlardır.

Kanaatime göre bu noktada temas edilmesi gereken bir husus da şudur : İnsanların öyle davranışları vardır ki işledikleri çağa ve sosyal şartlara göre değerlendirilmesi gerekir. Bu davranışla o çağın sosyal şartları içinde gayet tabii karşılanırken günümüzde yadırganabilir. Hattâ ayıp ve kusur telakki edilebilir. Bu söylediklerime Hz. Peygamber'in hayatından da örnekler bulmak mümkündür.

Resûl-i Ekrem Efendimizin hicrî-kamerî takvime göre 63 yıl süren hayatının ilk 25 yılı bekârlık devresine aittir. İkinci 25 yılı kendisinden 15 yaş büyük olan Hatice validemizle geçmiştir. Onun

(30) Enbiyâ sûresi (21), 107.

(31) Buhârî, Edeb 106, Ebû Dâvûd, Edeb 66.

(32) Ebû Dâvûd, Edeb 67-68.

(33) Kadı İyâz, eş-Şifâ, II, 467-471.

vefatı üzerine aile ocağının düzenini korumak maksadıyla kendisinden çok yaşlı bir hanımla evlenmiştir. Son 7-8, yılı ise arap kabileleriyle dinî-siyasî münasebetlerin kurulduğu, ihtida ve fetihlerin çoğaldığı bir dönem olup, bu devirde Resulüallah, birden fazla kadını himaye ve haremine almıştır.

Hz. Peygamberin özel hayatı İslâm Fıkhının ibadet, muamelât, kadınlara mahsus haller, ceza hukuku açılarından bir model ve kaynak durumunda olduğundan ayrıntılı bir şekilde sonraki dönemlere rivayet yoluyla intikal ettirilmiştir. Tabii bu rivayetlerin içinde hadis tekniği açısından doğru (sahih) olmayanlar da vardır. Namaz gibi en açık, en yaygın bir ibadetin Resulüallah'tan alınış ve sonraki nesillere aktarılışında dört mezhebin hayli farklı tesbitleri bulunduğu göre onun aile hayatıyla ilgili daha çok farklı tesbitlerin varoluşu da rivayet tekniği açısından gayet tabiidir. Bu tür rivayetlerin hepsini olmuş telâkki etmek, dinî gerçekler sanıp uyulmasını tavsiye etmek elbette doğru değildir. Ve bunları indî yorumlarla abartıp halka aktarmak, yâr u ağıyârın önüne sürmek —art niyetlerin veya marazî bir ruhun mahsulü değilse— gaflet ve basiretsizliğin sonucu olmalıdır. İşte Hâtemu'l-Enbiyâ Efendimizin hukuku mevzuunda en güzel kitabı yazan Kadı İyâz'ın yanlış anlaşılmasından endişe ettiği, halka aktarılmasında mahzur bulduğu ve Peygamber'e saygısızlık telâkki ettiği konular bu tür konulardır⁽³⁴⁾.

Peygamberlerde bulunan en üst seviyedeki olgunluk vasıflarının, günahattan korunmuş olma özelliğinin /(ismet) kendisinde veya bir başkasında bulunduğunu iddia eden kimse de peygambere karşı saygısız davranmış olur. Allah'tan başka hiç bir varlığın (melekler dâhil) peygamberden üstün olamayacağını bilmek ve değerlendirmelerini ona göre yapmak her müslümanın dinî görevidir.

Allah'tan başka hiç bir varlığa tanrılık nisbet etmemek, yalnız ona kulluk etmek İslâm'ın ana prensibidir. Bunun dışında kalan her türlü saygı, sevgi ve nâzik davranışı Hz. Muhammed'den esirgemek de müslüman olmanın sembolüdür. "Muhammed" adı, "Peygamber" (en-Nebî, er-Resûl) kelimesi ibadetlerimizin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Ezanda, kamette, tehiyyatta, sallı-bâriklerde, diğer ibadet ve zikirlerimizde bu ad ve kelimeler hergün, her mümin tarafından yüzlerce defa saygıyla anılmaktadır. Yahudi ve hıristiyanların mahrum olduğu bu saygı nimetinin kıymetini bilmeli ve onların düştüğü mâneviyat bunalımına düşmemeliyiz.

(34) bk. eş-Şifâ, II, 483, 484, 530-545.